

بزهکاری زنان در محیط‌های شغلی در پرتو آموزه‌های جرم‌شناختی و مقررات کیفری

دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران
دانشیار حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تهران، ایران
دانشیار حقوق جزا و جرم‌شناسی، پردیس فارابی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

نسرین محمودی ^{id}

محمد ابراهیم شمس ناتری* ^{id}

سید محمود میر خلیلی ^{id}

ایمیل نویسنده مسئول: eshams@ut.ac.ir

پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۰۱

دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۶

فصلنامه علمی پژوهشی
خانواده درمانی کاربردی

شاپا (الکترونیکی) ۲۷۱۷-۲۴۳۰
<http://Aftj.ir>

دوره ۳ | شماره ۵ پیاپی ۱۴ | ۱۷۵-۱۵۸
زمستان ۱۴۰۱

(مجموعه مقالات حوزه زنان)

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

هدف: مطالعه حاضر با هدف تبیین بزهکاری زنان در محیط‌های شغلی در پرتو آموزه‌های جرم‌شناسی و مقررات کیفری انجام شد. **روش تحقیق:** روش پژوهش حاضر، کتابخانه‌ای و به صورت توصیفی-تحلیلی بود. **یافته‌ها:** ارتکاب جرم و عمل خلاف به قشر اجتماعی یا جنس معینی اختصاص ندارد. زن یا مرد در جایگاه‌های اقتصادی و اجتماعی متفاوت، از راه‌های گوناگون فرصت‌هایی برای عمل خلاف پیدا می‌کنند. افزایش ناموزون جمعیت و توزیع نامتعادل آن، بحران‌های اقتصادی، افزایش بیکاری، مهاجرت‌های دسته‌جمعی، حاشیه نشینی در کلان شهرها، نزاع‌های قومی و افزایش جرم و جنایت از جمله مسائلی هستند که توجه بسیاری از صاحب‌نظران مسائل اجتماعی را جلب کرده‌اند. **نتیجه‌گیری:** بزهکاری زنان یک پدیده بسیار پیچیده اجتماعی است که در محیط‌های اجتماعی مختلف به شکل‌های متفاوتی دیده می‌شود. تعریف بزه و رفتار بزهکارانه در هر جامعه‌ای توسط قوانین حقوقی و هنجارهای اجتماعی آن جامعه مشخص می‌شود. اگر چه در بیشتر جوامع، بزه به عنوان رفتاری قابل تنبیه از طرف قانون تعریف شده است، اما صرفاً در تبیین آن، مفهوم حقوقی مسئله کافی نیست. بزهکاری زنان به معنای تعدادی متغیر از اعمال ارتكابی علیه احکام قانونی که می‌تواند ماهیت‌های مختلفی داشته باشد، وجه مشترک تمام جوامع انسانی است. صرف نظر از موضوع اختلاف ماهیت، این اعمال تقریباً همیشه توسط قانون تعریف و پیش بینی می‌شود. یکی از حوزه‌های بزهکاری زنان، محیط شغل است که با توجه به تبعات آن نیاز به اتخاذ تدابیر پیشگیری از اقدامات است که می‌توان با بهره‌گیری از پیشگیری وضعی و اجتماعی، از ارتکاب جرایم حوزه اشتغال زنان جلوگیری نمود.

کلیدواژه‌ها: بزهکاری، زنان، اشتغال، پیشگیری

به این مقاله به شکل زیر استناد کنید:

درون متن:

(محمودی، شمس ناتری و میرخلیلی، ۱۴۰۱)

در فهرست منابع:

محمودی، نسرین، شمس ناتری، محمد ابراهیم، و میر خلیلی، سید محمود. (۱۴۰۱). بزهکاری زنان در محیط‌های شغلی در پرتو آموزه‌های جرم‌شناختی و مقررات کیفری. فصلنامه خانواده‌درمانی کاربردی، ۳(۵) پیاپی ۱۴-۱۷۵.

مقدمه

اجماع صاحب‌نظران بر این است که بدون حضور زنان در فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، رشد و توسعه جوامع با سکون و رکود مواجه خواهد شد. در دهه‌های گذشته، زن در جایگاه مادر و همسر نقشی اساسی و اولیه داشت، اما امروزه با افزایش هزینه‌های زندگی و همچنین با کسب دانش و تحصیلات و مهارت، زنان نقش‌های مختلفی را در عرصه‌های مختلف به عهده دارند و با محدودیت کمتری، چه در موقعیت‌های سیاسی و اقتصادی و چه در موقعیت‌های داخل منزل، ایفای نقش می‌کنند. به دیگر سخن، با افزایش سطح تحصیلات و مهارت زنان و دسترسی آنان به تخصص‌های علمی، تعادل نسبی در دسترسی به مشاغل نوین و همچنین بهبود برابری حقوق زن و مرد برقرار شده است (ابراهیمی، ۱۳۹۹).

در این مورد که اشتغال زنان بر انحرافات آنان مؤثر است یا خیر، میان صاحب‌نظران توافق و اتفاق نظر کامل وجود ندارد. گروهی بر این باورند که حضور زن در صحنه‌های اقتصادی، جرائم و انحرافات آنان را افزایش می‌دهد و گروه دیگر برعکس این دیدگاه، بر این عقیده‌اند که اشتغال زنان تأثیری بر جرائم و کجروی آنان ندارد و در برخی موارد باعث پیشگیری از انحرافات آنان می‌گردد. مخالفان اشتغال زنان، برای اینکه دیدگاه خود مبنی بر تأثیر اشتغال زنان بر افزایش بزهکاری را اثبات کنند، نظریه خود را با دیدگاه روانشناسان و جامعه‌شناسان تحکیم می‌کنند. این عده با استناد به برخی دیدگاه‌های روانشناختی و جامعه‌شناختی که مورد استفاده جرم‌شناسان قرار گرفته است، استدلال می‌کنند که اشتغال زنان نیز می‌تواند عاملی جهت افزایش جرائم آن‌ها گردد. زیرا زنان شاغل در مقایسه با زنان خانه دار دارای آزادی بیشتری بوده و برای ارتکاب جرم با موانع کمتری رو برو هستند. به این ترتیب می‌توان گفت که با حضور زنان در صحنه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی و.. ما شاهد افزایش و تنوع جرائم در زنان هستیم که به نظر جرم‌شناسان این دو مستقیماً با یکدیگر رشد یافته‌اند (مداح و خیرخواه، ۱۳۹۳).

از طرف دیگر موافقان اشتغال زنان، معتقدند اشتغال و فعالیت اقتصادی زنان می‌تواند عاملی در جهت کاهش بزهکاری آنان باشد. مهم‌ترین جلوه‌های بازدارندگی اشتغال زنان از بزهکاری شناخت هویت اجتماعی می‌باشد. فعالیت اجتماعی و اشتغال زن زمینه حضور زن در عرصه‌های مختلف را فراهم می‌سازد و این سبب رشد ابعاد وجودی و شکوفایی استعدادها خواهد بود. به عبارت دیگر فعالیت اجتماعی و اقتصادی عاملی در جهت افزایش اعتماد به نفس و عزت مندی و خود ارزشی فرد می‌باشد، به این صورت که فرد به دلیل شرکت در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی خود را فرد مفید و با ارزشی برای جامعه می‌پندارد و از رفتارهای غیرقانونی برای رسیدن به اهداف استفاده نمی‌کند، لذا مطرح بودن اهداف و آرمان‌ها و آرزوهای هماهنگ و همخوان با ارزش‌ها و قوانین جامعه از عوامل بازدارنده بزهکاری است. لذا اشتغال اقتصادی زنان و درآمد زایی آن‌ها موجب می‌شود که سطح زندگی خانواده از وضعیت بهتری برخوردار شود و خلاهای مادی پر گردد (ستوده، ۱۳۹۸ و سلیمی و داوری، ۱۳۹۴).

با بررسی نظرات موافقان و مخالفان اشتغال و اینکه اشتغال زنان، بعضاً موجب بزهکاری می‌گردد، جرم‌شناسان به دنبال راهکارهایی در جهت پیشگیری از بزهکاری زنان می‌باشند. از آنجا که رفتار مجرمانه بهترین معیار برای پیشگیری جرم در آینده است تلاش برای پیشگیری از ارتکاب دوباره بزهکاری، توسط مجرمین، یک اقدام کاملاً معقول در جهت کاهش جرم است. همانگونه که بیان شد عواملی چون افزایش ناپرابری، عدم دسترسی به امکانات مساوی آموزشی، انواع فقر فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مسیر بزهکاری را آسان

می‌نماید. از این رو جرم‌شناسان تمرکز خود را بر روی محیط طبیعی و اجتماعی و کاری بزهکار قرار داده‌اند و طیف گسترده‌ای از برنامه‌های پیشگیری خود را با هدف حذف و یا کاهش عوامل جرم‌زا طراحی کرده‌اند (گیدنز، ۱۳۹۲).

امعان نظر به کتب و مقالات و سوابق پژوهشی و تحقیقات داخلی ملاحظه می‌گردد که بحث اشتغال زنان عمدتاً به عنوان یک مبحث فرعی و صرفاً از دیدگاه جامعه‌شناسی مطرح گردیده است و در منابع غیرفارسی این بحث در اسناد بین‌المللی حقوق بشر مورد اشاره قرار گرفته است. لازم به ذکر است که در بررسی جامعه‌شناسی نیز بیشتر از بزه‌دیدگی زنان شاغل صحبت شده، لیکن در خصوص بزهکاری زنان شاغل مطالعه کمی صورت نگرفته است. این پژوهش‌ها بعضاً در خصوص آسیب‌شناسی اشتغال زنان می‌باشد. تکتم دیواندری و کبری پور عبدالله (۱۳۹۵) ضمن آسیب‌شناسی اشتغال زنان، تعارض موجود میان اشتغال زنان و وظایف مادری و همسری را مورد بررسی قرار داده‌اند. اسدالله بابایی فر (۱۳۹۲) به سنجش تاثیرات اشتغال زنان و خانواده و روابط اجتماعی پرداخته و در تحقیق خود به تعارض‌های نقشی و فشارهای کاری و تأثیر آن بر سلامت جسمانی و روانی زنان شاغل اشاره نموده است. در پژوهش‌های دیگر توسط نویسندگان صرفاً به بررسی جرائم زنان پرداخته شده است اما به جرائم شغلی اشاره‌ای نشده است. سهیلا صادقی فسایی و زهرا میرحسینی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان تحلیل جامعه‌شناختی درک تصور کنشگران اجتماعی از جرائم زنان، تأثیر عواملی چون: فقر، نیاز مالی و استیلاي مردانه را مؤثر در وقوع جرائم زنان در نظر گرفته‌اند. فریبا شایگان و معصومه جیلی (۱۳۸۹) در تحقیق خود مبنی تحت عنوان بررسی عوامل فردی مؤثر بر گرایش بزهکاری زنان، بزهکاری زنان را مورد بررسی قرار داده و عواملی چون اعتیاد و عوامل محیطی را در وقوع بزهکاری مؤثر دانسته‌اند. همچنین فریبا شایگان و صدیقه معتمدی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای تحت عنوان بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان، به بررسی نقش اجتماع در بزهکاری زنان پرداخته‌اند. محمد جواد جاوید، عصمت شاه مرادی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای تحت عنوان آسیب‌شناسی حقوقی زنان شاغل با محوریت اشتغال زنان به بررسی نقش و حضور زنان در دستگاه قضا اشاره نموده‌اند. نکته درخور توجه این است که در سابقه پژوهش این موضوع، ورود به مساله جرم‌شناسی و کیفی کمتر به چشم خورده و عمده بررسی‌ها در محدوده جامعه‌شناسی و به صورت نظری مطرح شده است و تاکنون پژوهش مستقل در خصوص جرم‌شناختی اشتغال زنان به عمل نیامده است. در این پژوهش به دنبال پاسخی برای این پرسش هستیم آیا اشتغال زنان در گرایش آن‌ها به انحراف و ارتکاب جرم تأثیری دارد؟ و اگر پاسخ مثبت است اشتغال چگونه می‌تواند زمینه ارتکاب جرم را برای زنان فراهم نماید؟ آیا می‌توان با پیشگیری وضعی و اجتماعی گام مهمی در مسیر پیشگیری از ارتکاب جرائم شغلی زنان شاغل برداشت و از تکرار جرم توسط آنان جلوگیری کرد؟ و در صورت پاسخ مثبت این کار چگونه امکان پذیر است. دستیابی به الگوهای مطلوب زمانی، مکانی، شخصی برای تحلیل چرایی رخداد و انباشت بزهکاری، جرم‌شناسان را در اتخاذ تدابیر پیشگیری یاری خواهد داد.

روش پژوهش

نوع تحقیق این تحقیق نظری- کتابخانه‌ای و به شیوه توصیفی-تحلیلی (منطقی) می‌باشد. در یک بررسی کتابخانه‌ای و اسنادی، تحقیقات و منابع موجود داخلی و مرتبط با موضوع جمع‌آوری و طبقه‌بندی می‌شود

و داده‌های خام مورد نیاز شناسایی و اطلاعات پایه و مستندات موجود از راه بررسی‌های کتابخانه‌ای و مستندات پیشین و مراجعات سازمانی جمع‌آوری می‌شود.

یافته‌ها

مطالعات اولیه جرم‌شناسان درباره بزهکاری زنان، فقط بر تأثیر جنس زنانه و ویژگی‌های جسمی، روانی تکیه کردند و محیط فرهنگی، سیاسی، اقتصادی که در نهایت هویت اجتماعی زنان را می‌سازد و شخصیت آنان را تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد، نادیده گرفتند. ناگفته پیداست که در جنسیت زنانه که در واقع هویت اجتماعی - فرهنگی زنان را مشخص می‌کند، جنس آنان نیز نقش و تأثیر دارد. بنابراین رفتار و کردار زنان، از یک‌سو محصول میان کنش آنان با محیط‌هایی است که در فرآیند جامعه‌پذیرسازی آنان در دوره‌های مختلف سنی مداخله کرده و حضور دارند و از سوی دیگر، برآیند وظایف و نقش‌های اجتماعی است که جامعه به زن واگذار کرده و انجام آن‌ها را از آنان انتظار دارد. (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۸۳).

برخی از نظریه‌پردازان، بر این باورند که مجرمیت زنان بدون اینکه کمتر از مجرمیت مردان باشد، کمتر از آن هویدا می‌شود. گروهی اختلاف میزان مجرمیت مردان و زنان را دارای ریشه‌های زیست‌شناختی، گروهی دیگر بر پایه عوامل روان‌شناختی و سرانجام برخی بر پایه دیدگاه‌های جامعه‌شناختی تبیین کرده‌اند. (معظمی، ۱۳۹۰) در کم بودن جرائم زنان نسبت به مردان دلایل متعددی عنوان شده برای مثال برخی پایین‌تر بودن میزان جرائم ارتكابی توسط زنان را واقعی تلقی ننموده و معتقدند که نه تنها زنان همانند مردان مرتکب جرم می‌شوند، بلکه نوع و ماهیت جرائم ارتكابی آنان نیز مشابه مردان است.

جلوه‌های شایع بزهکاری زنان شاغل

امروزه زنان وارد بازار کار شده‌اند و دوشادوش مردان در فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مشارکت می‌کنند. در حالی که در گذشته زنان چون در خانه بودند خشونت‌ها و مشکلات اجتماعی را کمتر می‌دانستند اما امروز زنی که بیرون از خانه کار می‌کند، متحمل مخارج زندگی بوده یا بی‌سرپرست است. بنابراین خشونت را در درون جامعه یاد می‌گیرد و کم‌کم نیز به سمت خشونت می‌رود. از سوی دیگر به دلیل مسائل اجتماعی، اعتقادی، مذهبی، قبح اجتماعی همچنین به دلیل مسائل سیاسی آمار دقیقی از میزان ارتكاب جرم از سوی زنان در دست نداریم (ابراهیمی، ۱۳۹۹).

بررسی آمارهای جرائم زنان در کشورها نیز مبین آن است که بسیاری از جرائمی که زنان در آن مباشرت یا مشارکت داشته‌اند، به نقش جنسیتی آنان ارتباط دارد. به عنوان نمونه، می‌توان به نوزادکشی، سقط جنین غیرقانونی اشاره کرد. علاوه بر خاص بودن اغلب جرائم ارتكابی از سوی زنان، تمایل آنان به معاونت در ارتكاب برخی جرائم، نیز قابل تأمل است. موضوع دیگر آن که، زنان به علل گوناگون، معمولاً جرایمی را مرتکب می‌شوند که به توانایی جسمانی کمتری نیازمند است و از این رو بزهکاری‌شان معمولاً کمتر خشونت بار و اغلب با خدعه و نیرنگ توأم است. به نظر می‌رسد ایجاد بسترهای مناسب شغلی و آموزشی برای زنان بزهکار می‌تواند از بزهکاری مجدد آن‌ها جلوگیری کند و زمینه بازگشت دوباره آن‌ها را به جامعه فراهم آورد، دلایل زیادی در بزهکاری زنان دخیل می‌باشد (معظمی، ۱۳۹۰).

به لحاظ اینکه پژوهش حاضر به بررسی جرم‌شناختی زنان شاغل پرداخته، لذا در این مبحث جرائم شایع بزهکاری نمونه‌هایی از این جرائم بیان می‌گردد. لازم به ذکر است که برخی عناوین مجرمانه ذیل فی مابین

مردان و زنان مشترک می‌باشد، لیکن با توجه به نوع پژوهش، مطالب صرفاً در خصوص مصادیق جرائم ارتكابی است که بعضاً توسط زنان شاغل صورت می‌گیرد.

الف) بزهکاری مالی

با توسعه نقش اقتصادی زنان در ایران، جرائم اقتصادی آنان نیز افزایش یافته است. از آنجا که اکثریت در خور توجهی از جرائم گزارش شده توسط زنان شاغل، جرائم مالی‌اند، محققان انگیزه جرائم زنان را عمدتاً اقتصادی ذکر می‌کنند و در تحقیقات خود به همبستگی کلی میان نیازهای اقتصادی و جرم اشاره دارند و ارتكاب جرم را راه حلی اقتصادی برای زنان فقیر و تنوع طلب می‌شمارند. بدین ترتیب می‌توان گفت که اگر درآمد ناشی از فعالیت اقتصادی پاسخگوی هزینه‌های زنان شاغل نباشد، آن‌ها راه‌های دیگری برای جبران کسری درآمد پیدا خواهند کرد (ابراهیمی، ۱۳۹۹).

در ذیل به نمونه ایی از جرائم ارتكابی زنان شاغل اشاره می‌گردد:

ارتشا

واژه رشوه از ریشه «رشو» و به معنی چیزی است که برای ضایع نمودن حقی یا انجام کاری برخلاف وظیفه و یا صادر کردن حکمی بر خلاف حق و عدالت به کسی داده می‌شود (دهخدا، ۱۳۸۸ و عمید، ۱۳۶۳). ارتشا یا رشوه گرفتن به معنی «اخذ وجه، مال یا سند تسلیم وجه یا مال از سوی ماموران دولت یا کارکنان شاغل در نهادهای عمومی و سایر افراد مذکور در قانون یا انجام معامله با بهای غیر واقعی از سوی آن‌ها برای انجام یا عدم انجام وظایف مرتبط با اداره یا سازمان محل اشتغال آنها» دانست (شامبیاتی، ۱۳۹۹).

بر اساس مواد مذکور کارمندی که در مقابل انجام یا عدم انجام کاری برای ارباب رجوع مالی را از وی قبول می‌کند یا ملک او را به بهایی بسیار کمتر از قیمت واقعی آن می‌خرد، مرتشی محسوب می‌شود. بدین ترتیب برای تحقق جرم ارتشا رشوه گیرنده باید از زمره کارکنان دولت باشد. اخذ کمیسیون یا پورسانت نیز یکی دیگر از موارد خاص جرم ارتشا می‌باشد که این جرم نیز در ماده ۶۰۳ قانون مجازات اسلامی بدان اشاره شده است. در خصوص تسری مقررات ارتشا بر کارمندان شرکت‌های خصوصی نیز می‌توان گفت جامعه باید بتواند بر صحت عمل کارکنان بخش خصوصی و دولتی اعتماد کند و نباید تصور کرد که تنها فساد کارکنان بخش دولتی زیانبار است. بنابراین باید مقررات راجع به ارتشا را به همه کسانی که انجام وظایفی را چه در بخش دولتی و چه در بخش خصوصی، بر عهده دارند اعمال کرده و سپس این موضوع را بر عهده قاضی گذاشت که در تعیین میزان مجازات، عندالاقضاء، سمت و مقام دولتی شخص را به عنوان یک عامل مشدده مدنظر قرار دهد از سوی دیگر همین که کار جزء وظایف سازمان محل اشتغال کارمند باشد حتی اگر وظیفه سازمانی مستقیم او را تشکیل ندهد، کفایت می‌کند (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۳).

به نظر می‌رسد به پیروی از اصل کلی مذکور در ماده ۱۰۳ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ این جرم را باید از زمره جرائم برخوردار از ماهیت عمومی و غیرقابل گذشت دانست و گذشت شاکی یا مدعی خصوصی را تنها به موجب بند الف ماده ۳۸ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ قابل کیفیت مخففه دانست.

اختلاس

همانگونه که بیان گردید، تغییرات در بزهکاری زنان محصول تغییر در نقش‌های اجتماعی زنان در جامعه می‌باشد. زنان به عنوان منابع ثانویه کار یا به عنوان نیروی کار اضافی نگریسته می‌شوند. خشم و ناامیدی از چنین موقعیتی، از دلایل جرم است. در این خصوص سیمون (۱۹۷۵) بر روی فرصت‌های در دسترس زنان متمرکز شد. استدلال او چنین بود که سرشت بزهکاری زنان به وسیله ساختارهای اجتماعی، خانوادگی و شغلی زندگی زنان شکل می‌گیرد. سیمون استدلال می‌کند که در گذشته مشارکت محدود در نیروی کار، راه زنان به سوی ارتکاب جرایمی چون اختلاس و سرقت بسته بود. همگام با حرکت زنان به سوی مراتب مدیریت‌های اجرایی و ذی‌حسابی، امکان بیشتری برای آن‌ها در راهیابی به فرصت‌های اختلاس و دزدی پنهان به وجود آمده است. (ویلیامز و مک شین، ۱۳۸۳) بدین ترتیب با گوناگونی مشاغل زنانه، امروزه شاهد ارتکاب جرایمی چون اختلاس در زنان شاغل می‌باشیم.

سرقت

بار مشکلات مالی و فقر در سال‌های اخیر گریبان‌گیر زنان شده است و امروزه هم از لحاظ کمی و هم از لحاظ کیفی در زمینه وقوع جرائم از سوی زنان دچار تحول گردیده است. وقتی زنان در معرض مسئولیت‌های اقتصادی و اجتماعی قرار می‌گیرند، باید زندگی خود را تأمین کنند. مطالعه نشان می‌دهد برخی مشاغل برای زنان ممکن است شرایطی ایجاد کند که آن‌ها را بیش از دیگران در موقعیت پرخطر و جرم‌زا قرار دهد. بدین معنی که نوع جرم ارتكابی می‌تواند با وضعیت اشتغال زنان مرتبط باشد. برای مثال بعضاً زنان شاغلی که پیش از ارتکاب جرم، به شغل نگهداری از سالمند اشتغال داشته‌اند، به جرم سرقت از منزل همان فرد به زندان افتاده‌اند (میر حسینی، ۱۳۹۵) قانونگذار در بند ۵ ماده ۶۵۶ قانون مجازات اسلامی، به این نوع سرقت که سرقت خاص می‌باشد، اشاره نموده است. منظور از سرقت خاص، سرقت‌هایی هستند که شرایط مخصوص به خود را دارند و طی قوانین مختلف به طور ویژه مورد حکم قرار گرفته‌اند (میرمحمدصادقی، ۱۳۸۵).

کلاهبرداری

یک نمونه از کلاهبرداری زنان شاغل، می‌توان به کلاهبرداری زنان وکیل در امر وکالت اشاره نمود. طبق ماده ۳۴ قانون وکالت مصوب ۱۳۱۵/۱۱/۲۵، دریافت هروجه یا مالی از موکل یا گرفتن سند رسمی یا غیررسمی از وی علاوه بر میزان مقرر به عنوان حق الوکاله و مضاف بر مخارج لازم، به هر اسم و هر عنوان که باشد ولو به عنوان وجه التزام و نذر ممنوع است و مرتکب به مجازات انتظامی از درجه پنج به بالا محکوم می‌شود. چنین سند و التزام در محاکم و ادارات ثبت منشأ ترتیب اثر نخواهد بود و در صورتی که وکیل این عمل را به طور حيله مثل اینکه پول یا مال یا سندی در ظاهر به عنوان دیگر و در باطن برای خود بگیرد، کلاهبردار محسوب و مورد تعقیب جزائی واقع خواهد شد. نمونه دیگری از کلاهبرداری رایج، کلاهبرداری‌های اینترنتی است که اکثراً توسط منشی‌ها و اپراتوهای خانم با عناوینی چون فروش اینترنتی سیمکارت رند، بیمه، امثال آن می‌باشد. در این قبیل کلاهبرداری که به لحاظ نوع جنسیت، بانوان به عنوان هم جنس اعتماد نموده و در دام می‌افتند (رستمی، ۱۳۸۸).

سقط جنین در شغل‌های مرتبط با پزشکی

جرم سقط جنین به معنی اسقاط و از بین بردن جنین از رحم مادر پیش از موعد مقرر می‌باشد که معمولاً در بارداری ناخواسته و یا تعیین جنسیت فرزند صورت می‌پذیرد. بر اساس ماده ۶۲۴ قانون مجازات اسلامی:

«هرگاه کسانی که مباشرت به اسقاط جنین می‌نمایند، طبیب، ماما، دارو فروش و یا اشخاصی باشند که به عنوان طبابت یا مامایی یا دارو فروشی اقدام می‌کنند (هرچند که شایستگی و مجوز انجام این امور را ندارند) مجازات آن‌ها حسب ماده فوق‌الذکر علاوه بر پرداخت دیه، از دو تا پنج سال حبس خواهد بود».

لازم به ذکر است برای شروع به ارتکاب سقط جنین، مجازاتی تا قبل از سال ۱۳۹۲ در قانون تعیین نشده بود. در حال حاضر با توجه به مواد ۱۹ و ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲، شروع به سقط جنین موضوع ماده ۶۲۴ که از سوی طبیب، ماما، دارو فروش یا اشخاصی که تحت این عناوین اقدام می‌کنند، با حبس تعزیری یا جزای نقدی درجه ۶ قابل مجازات می‌باشد. این افراد، با توجه به اعتمادی که مردم به آن‌ها می‌کنند و وظیفه مضاعفی که در حفظ نفوس دارند، در صورتی که صرفاً «وسایل سقط جنین را فراهم سازند»، یعنی اینکه به جای مباشرت، با در اختیار قرار دادن وسایل سقط جنین انجام آن را تسهیل کنند، بنا به تصریح ماده ۶۲۴، متحمل مجازات مذکور در آن خواهند شد (گلدوزیان، ۱۴۰۰).

قانونگذار در ماده فوق برای پزشک، ماما، و ... به لحاظ سمت و شغل آن‌ها مجازات را تشدید نموده است و قائل به شدت عمل خاص شده است، چرا که اطلاعات و معلومات طبی آن‌ها نیز انجام این جنایت را تسهیل می‌کند، حتی در مورد اشخاص مذکور در ماده فوق فراهم آوردن وسایل را به طور کلی کافی برای وقوع جرم دانسته است اعم از اینکه شخصاً مباشرت کنند یا با دیگری. بنابراین اگر پزشک و ... دارو یا وسایل سقط را تهیه و در دسترس خود زن که می‌خواهد سقط جنین کند قرار دهند کافی برای تحقق جرم خواهد بود و عمل مذکور معاونت تلقی نمی‌شود، بلکه جرم مستقلی است.

ب) بزهکاری غیرمالی

زندگی اجتماعی مستلزم تقابل رفتارها و اندیشه‌ها و روابط اجتماعی میان افراد است. عموماً حضور افراد در جامعه می‌تواند زمینه ساز بروز انحرافات و ناهنجاری‌های اجتماعی شود. بروز این پدیده‌ها می‌تواند منشأ وقوع جرایمی باشد که به حیثیت و شرافت افراد آسیب می‌رساند. حال اگر زنان این ناهنجاری‌ها را مرتکب شوند، نه تنها از قباحت عرفی و اجتماعی بیشتری برخوردار است بلکه به نظر می‌رسد شیوع و افزایش جرائم حیثیتی و شرافتی آنان، امنیت روانی جامعه را نیز تحت الشعاع خود قرار دهد.

توهین

زنان اغلب در موقعیت‌های تنش‌زا توان غلبه بر فشار روحی را ندارند و در برخی موارد به دلیل عدم توانایی خود کنترلی دست به ارتکاب رفتارهای ناپسند از جمله توهین و فحاشی می‌زنند. بنابراین اگر جرائم حیثیتی از سوی زنان ارتکاب یابد، به مراتب آثار مخرب اجتماعی آن بیشتر خواهد بود. (فلاحیان و همکاران، ۱۳۹۹)

به نظر می‌رسد فضای استرس‌زای شغلی و فشارهای کاری در بروز خشونت کلامی دخیل هستند، لذا باید محیط امنی برای آنان فراهم شود. همچنین افزایش مزایای رایگان رفاهی برای زنان شاغل خصوصاً کسانی که در محیط‌های پرتنش شغلی مشغول فعالیت هستند، موجب افزایش سلامت روانی شده که نتیجه آن برخورد درست با اشخاص مخصوصاً ارباب رجوع می‌باشد.

جعل

جعل در لغت، به معنای دگرگون کردن، منقلب نمودن، گردانیدن، قرار دادن، آفریدن، وضع کردن، ساختن و ایجاد کردن به کار رفته است (دهخدا، ۱۳۸۸).

مصادیق جرم جعل در ماده ۵۲۳ قانون مجازات اسلامی بیان گردیده است. دکتر میرمحمدصادقی جرم جعل را «ساختن یا تغییر دادن آگاهانه نوشته یا سایر چیزهای مذکور در قانون به ضرر کسی به قصد جا زده شدن آن‌ها به عنوان اصل» تعریف نموده است. جعل را می‌توان به دو نوع جعل مادی و جعل معنوی تقسیم کرد. جعل مادی آن است که در ظاهر و صورت نوشته یا سند و غیره خدشه‌ای وارد شود و جعل معنوی یا مفادی آن است که بدون ایراد هیچ‌گونه خدشه‌ای به ظاهر سند، نوشته یا غیره حقیقتی در آن تحریف شده و مطالب منتسب به دیگران به گونه دیگری در آن‌ها منعکس شود. (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۳).

جعل ارتكابی توسط کارکنان دولتی

همانگونه که در ابتدای بحث مطرح گردید، قانونگذار اکثر مواد قانونی را با قید کلمه «هر کس» آغاز نموده که این امر در برگزیده کلیه افراد از جمله مرد و زن می‌باشد. مواد ۵۳۲ و ۵۳۴ قانون مجازات اسلامی در خصوص کارمندان و کارکنانی (مرد یا زن) است که مرتکب این جرم می‌گردند. ماده ۵۳۲ قانون مجازات اسلامی حکم عام جعل در اسناد و نوشته‌های رسمی توسط ماموران دولتی را مطرح نموده است. بدیهی است که برای ارتکاب جرم موضوع ماده ۵۳۲، کارمند دولت باید عمل جعل را در اجرای وظایف خود مرتکب شده باشد. باتوجه به تعریف جعل مادی و معنوی، همه موارد مذکور در ماده ۵۳۲ از مصادیق جعل مادی و موارد مندرج در ماده ۵۳۴ قانون مجازات اسلامی از مصادیق جعل معنوی یا مفادی می‌باشد (گلدوزیان، ۱۴۰۰).

جعل اسناد رسمی توسط سردفتر

ثبت اسناد بر عهده سردفتران اسناد رسمی است. ثبت هر سندی منوط به احراز شرایطی است که از آن جمله می‌توان به احراز صلاحیت تنظیم کننده سند، اهلیت متعاملین، قصد و رضای طرفین، مشروعیت معامله اشاره کرد. برای تحقق جرم ثبت کردن اسناد مجعوله احراز دو شرط ضرورت دارد، اول آنکه عمل ثبت کردن باید بر روی سند رسمی انجام شود و دوم اینکه آن سند مجعول باشد. چنانچه این شرایط وجود داشته باشد سردفتر بر اساس نص ماده ۱۰۰ و ۱۰۳ قانون ثبت جاعل در اسناد رسمی محسوب می‌شود. (رجبی و همکاران، ۱۴۰۰).

ارتكاب جعل توسط کارشناس

مطابق ماده ۲۸ قانون راجع به کارشناسان رسمی مصوب سال ۱۳۱۷، هرگاه کارشناس، ضمن اظهار عقیده برخلاف عقیده خود چیزی بنویسد جاعل در اسناد رسمی محسوب می‌شود. مصادیق آن عبارتند از اینکه کارشناس در اظهار عقیده کتبی یا زبانی خود راجع به امر جنحه یا حقوقی یا جنایی تمامی واقع را ذکر نکند و یا خلاف واقع چیزی ذکر کرده باشد و یا اینکه کارشناس در چیزی که برای آزمایش در دسترس او گذاشته شده با سوء نیت تغییر بدهد.

روابط نامشروع

رابطه نامشروع، عبارت است از برقراری ارتباط و مراوده بین دو جنس مخالف خارج از معیارهای متعارف شرعی به صور مختلف، خواه در قالب پیوندهای عاطفی منجر به ارتباط دوستانه و خواه در سطح پیشرفته جسمی و جنسی بدون وجود علقه زوجیت. به دیگر سخن ارتباط نامشروع هم شامل روابط جنسی بین زن و مرد فاقد علقه زوجیت می‌شود و هم شامل ارتباطات جسمی و حتی لفظی و کلامی بین آنها. جرم رابطه

نامشروع، جرم دو طرفه است و اکراه در این جرم، جایگاهی ندارد و تا زمانی که طرفین رضایت نداشته باشند این جرم محقق نمی‌شود. این جرم ممکن است در محیط کاری بر اساس موقعیت شغلی طرفین رخ دهد؛ مانند رابطه بین مدیران و کارمندان و یا رابطه بین دو همکار هم‌رده؛ که این رابطه ممکن است در محیط کار یا حتی خارج از آن صورت گیرد. یکی از مسائل مهم، اثر منفی این روابط در سایر همکاران ناظر این روابط است چرا که تنش‌های جنسی در محیط کار، ممکن است به بقیه کارکنان نیز منتقل شود. اینکه یک نفر بدون پشتکار شغلی و صرفاً با استفاده از ظرافت‌های جنسی ارتقاء موقعیت و مقام پیدا کرده است، باعث بروز خشم و سردرگمی میان بقیه کارمندان می‌شود. نتیجه این امر کاهش انگیزه‌های شغلی و یا رقابت با فرد برای استفاده از فرصت‌ها و امتیازات مشابه و متفاوت باشد. بنابراین می‌توان گفت زن‌ها صرفاً قربانی روابط جنسی در محیط کاری نیستند، بلکه می‌توانند برندگان اصلی این روابط باشند. این زنان معتقدند که نزدیک شدن عاطفی به مدیر، رییس و حتی همکار باعث استفاده از فرصت‌های شغلی مناسب و کمک‌های فکری مؤثر در بهبود وضع زندگی‌شان شده و معتقدند که توانایی‌های جنسی و شغلی برای آنان می‌تواند آن‌ها را به اوج قله موفقیت برساند (ابراهیمی، ۱۳۹۹).

افشای اسرار حرفه‌ای

افشای اسرار مردم کاری مغایر با موازین اخلاقی محسوب می‌شود، ولی جز در موارد خاص، وصف مجرمانه ندارد. جرم بودن این عمل منوط به آن است که شخص به مناسبت شغل یا حرفه‌ی خود محرم اسرار مردم شود. این جرم در ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی مورد توجه قرار گرفته است. شمول این ماده تنها نسبت به افرادی است که نوع شغل یا حرفه آن‌ها موجب دسترسی آنان به اسرار مردم، که نوعاً داعی بر پنهان کردن آن‌ها دارند، می‌شود. قانونگذار در ماده فوق علاوه بر اطباء، جراحان، ماماها و داروفروشان کلیه کسانی که به مناسبت شغل محرم اسرار می‌باشند، را نام برده بدین ترتیب می‌توان گفت علاوه بر اشخاص مذکور در ماده، وکلای دادگستری، کارشناسان رسمی، قضات، ماموران انتظامی را نیز مشمول این ماده بوده و در صورت افشای اسرار حرفه‌ای قابل تعقیب و مجازات می‌باشند (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۳).

معاونت زنان شاغل در ارتکاب جرائم

منظور از معاون، کسی است که بدون اینکه جرم مستند به عمل او باشد، مجرم را مورد تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع قرار می‌دهد، یا به وسیله دسیسه یا فریب یا سوءاستفاده از قدرت موجب وقوع جرم می‌شود یا اینکه وسیله ارتکاب جرم را تهیه نموده یا طریق آن را به مرتکب ارائه می‌دهد و یا به طور کلی وقوع جرم را تسهیل می‌کند. از نظر عنصر روانی، معاون باید دارای همان سونیت عام و خاص لازم برای مباشر باشد. یعنی اینکه عمداً به مباشر کمک کند و از قصد وی دایر بر فریب دادن دیگری آگاهی داشته باشد. برای تحقق معاونت در جرم، وحدت قصد و تقدم یا اقتران زمانی بین رفتار معاون و مرتکب جرم شرط است. با توجه به ذکر مصادیقی از جرائم ارتكابی زنان شاغل، بعضاً بسیاری از آنان در جرائم ارتكابی معاونت دارند. که حسب بند ت ماده ۱۲۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در جرائم موجب تعزیر مجازات معاونت یک تا دو درجه پایین‌تر از مجازات جرم ارتكابی است (گلدوزیان، ۱۴۰۰).

راهکارهای پیشگیری از بزهکاری زنان شاغل

پیشگیری از جرم، کلیه برنامه‌ها و اقداماتی است که در جهت جلوگیری از جرم و یا اصلاح بزرگسالانی که قبلاً مرتکب جرم شده و بعضاً در زندان به سر می‌برند، انجام می‌شود. در این برنامه تلاش می‌شود تا راه بازگشت این عده به جامعه هموار شود. پیشگیری غیر کیفری، مقید به رعایت مبانی نظری، اصول علمی و به ویژه معیارها و محدوده‌های حقوقی با توجه به نوع جرم، تیپ بزهکاران، برنامه‌ها، روش‌ها و فنون مورد استفاده است. در این نوع پیشگیری، از بین بردن علل و عوامل بزهکاری از جمله شناخت عوامل محیطی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و... دارای اهمیت است. بنابراین مهار بزهکاری از دو طریق صورت می‌گیرد:

۱. از طریق حذف یا محدود کردن عوامل جرم زا
  ۲. از طریق اعمال مدیریت نسبت به عوامل محیطی و فیزیکی جهت کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم.
- (میرخلیلی، ۱۳۹۳).

این پیشگیری به دوتنوع پیشگیری اجتماعی و وضعی تقسیم می‌گردد:

الف) پیشگیری اجتماعی

یکی از ابزارهای مؤثر علیه بزهکاری تشدید سیاست و گسترش تدابیر عمومی پیشگیری اجتماعی است. هدف این سیاست و سالم سازی محیط‌های آلوده به فساد و ریشه کنی عوامل جرم زا در اجتماعات انسانی بر اساس دستاوردهای حاصل از پژوهش‌های جرم شناسی است. (اردبیلی، ۱۳۹۳) پیشگیری اجتماعی (جامعه مدار، محیطی) شامل اقدام‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و پیشگیرنده‌ای می‌شود که نسبت به محیط‌هایی که فرد در آن‌ها زندگی و کار می‌کند، اعمال می‌شوند. این رویکرد پیشگیرانه، سرمایه گذاری در راه‌حلهایی است که در جلوگیری از مسائل، قبل از حادث شدن آن‌ها نقش دارند. مبنای جرم‌شناختی پیشگیری اجتماعی، شناسایی عوامل مختلف محیطی بزهکاری به منظور خنثی کردن یا دست کم کاهش آثار آنهاست. این پیشگیری با بهبود شرایط زندگی در یک محیط معین، به طور مستقیم بر رفتار مجرمانه تأثیر می‌گذارد. تغییر اوضاع و احوال نامساعد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، بزهکار و منحرف پروری که در هر حال زمینه کنارگذاری فرد را از جامعه فراهم می‌کند، فقر، اشتغال کاذب، سواستغال هسته اصلی این شکل از پیشگیری غیر کیفری را تشکیل می‌دهند. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۳).

محیط کار از جمله عوامل مؤثر در ارتکاب جرائم می‌باشد و بهره گیری از اقدامات مناسب در این عرصه نقش به سزایی را در کاهش میزان جرائم و تخلفات اداری دارد. در ذیل به نمونه‌هایی از طرق پیشگیری اجتماعی اشاره می‌گردد:

آموزش اخلاق حرفه‌ای به کارکنان اداری و مدیران

آموزش اخلاق حرفه‌ای، یکی از مصادیق پیشگیری اجتماعی است. بی تفاوتی نسبت به اخلاق حرفه‌ای را می‌توان با فنون خنثی سازی متزا توجه کرد. در واقع مرتکب با خنثی کردن موانع درونی، ارتکاب جرم را برای خود تسهیل می‌کند و باعث مشروع جلوه دادن عمل خویش می‌شود. به عبارت دیگر مرتکب عقلانیت و نیروی وجدان و پلیس درونی خویش را خنثی می‌کند. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۸). لیکن با فرهنگ سازی اخلاق حرفه‌ای، مانند دل بستگی به کار، ایجاد تعامل با یکدیگر و غیره می‌توان از بروز بزهکاری جلوگیری نمود. بر همین اساس، بسیاری از شرکت‌های موفق تدوین یک راهبرد اخلاقی را لازم دانسته و معتقدند که باید در یک سازمان یک فرهنگ مبتنی بر اخلاق حاکم باشد. بر همین اساس اخلاق کاری یا اخلاق حرفه‌ای

مانند اخلاق معلمی، اخلاق مهندسی، و غیره مطرح می‌شود. با توجه به پیشگیری جامعه مدار، می‌توان با توسل به اقدامات فرهنگی، کارکنان اداری (از سمت مدیریت تا کارکنان معمولی) را هنجارمند ساخت. به عبارت دیگر، با توجه به ارزش‌های بنیادی اجتماعی و با کار بر روی شخصیت کارمندان و آگاه‌سازی آن‌ها در خصوص حقوق کارکنان، می‌توان زمینه‌گرایش کارمندان به سمت رفتارهای ضدشهروندی را کاهش داد. (مک کنزی، ۱۳۹۴). بر این اساس با آموزش اخلاق حرفه‌ای برای مدیران و کارکنان می‌توان گامی هر چند کوچک در راستای پیشگیری از بزهکاری برداشت.

ایجاد عدالت نسبی در پرداخت‌ها بین کارکنان و مدیران

ایجاد عدالت مطلق در یک سازمان امری دشوار است، اما تلاش مسئولین سازمان، جهت ایجاد عدالت نسبی، خود موجب رفع تفکرات جرم‌آمیز خواهد شد. رفتار عادلانه از سوی سازمان نسبت به کارکنان باعث می‌شود تا زمینه رفتارهای ضدشهروندی سازمانی و فساد اداری مانند ارتشا، اختلاس تصرف غیرقانونی در اموال دولتی، کم‌کاری در افراد از بین رود و بدین ترتیب کارکنان سازمان به سمت رفتارهای شهروندی سوق داده شوند. (میر خلیلی و همکاران، ۱۳۹۹). اصل برابری و عدالت بیان می‌دارد که هیچ فردی (زن و مرد) برتر از دیگری نیست. با اعمال تبعیض و عدم رعایت انصاف بعضاً زنان شاغل سعی در جبران این بی‌انصافی را نموده و مبادرت به انجام اعمال خلاف می‌نمایند. به نظر نگارنده می‌توان با اعمال حق برخورداری از امکانات شغلی مساوی، دریافت مزد مساوی، استفاده از مزایای برابر و امکان ارتقای شغلی برای زنان شاغل از بروز بزهکاری آنان جلوگیری نمود.

تأمین مالی زنان شاغل کم درآمد و رسیدگی ویژه به آنان

همانگونه که بیان شد، یکی از علل اصلی بزهکاری شغلی در زنان مساله اقتصادی است. بسیاری از زنان شاغل دارای درآمد پایین بوده و حقوق آن‌ها تکافوی نیازهای اولیه زندگی آنان را نمی‌نماید. این زنان با مشکلات زیادی از جمله فقدان مهارت اجتماعی و شغلی، تورم بالا و حقوق کم، دست و پنجه نرم می‌نمایند. به نظر می‌رسد فقدان درآمد مکفی برای تأمین هزینه‌های زندگی، بر ارتکاب جرم تأثیر به‌سزایی دارد. لذا برای پیشگیری از بزهکاری باید بحران‌های اجتماعی مدیریت شود و شرایطی فراهم گردد که زنان شاغل بتوانند نیازهای معیشتی و هزینه‌های زندگی‌شان را تأمین کنند.

ب) پیشگیری وضعی

پیشگیری وضعی، عبارت است از تغییر در موقعیت‌های خاصی که احتمال ارتکاب جرم در آن زیاد است؛ به منظور دشوار کردن، پرخطر کردن یا جاذبه‌زدایی برای کسانی که قصد ارتکاب دارند. (گسن، ۱۳۷۶). این اقدامات ناظر به اوضاع، احوال و شرایطی است که مجرم را در آستانه ارتکاب جرم قرار می‌دهد. این اوضاع و احوال که در جرم‌شناسی وضعی‌های ماقبل بزهکاری یا وضعیت پیش‌جنایی نام دارند، فرآیند گذر از اندیشه به عمل مجرمانه را تحریک یا تسهیل کرده و نقش تعیین‌کننده‌ای در آن ایفا می‌کنند. این پیشگیری با استفاده از وسایل و اهرم‌های بیرونی و قابل رویت کنترل اجتماعی جرم، از یک سو به دنبال آمایش محیط و محل مورد نظر از جهت اجتماعی، فرهنگی و ... و از سوی دیگر به دنبال تقویت حفاظت از آماج‌های بزه دیده‌شناسی است. به عبارت دیگر پیشگیری وضعی، شامل مسئول کردن کل جامعه در قبال خطر مجرمانه و خطر بزه دیده‌شناختی می‌شود. به گونه‌ای که اعضای آن خود در مراقبت از خود و اموال

مشارکت کنند. این پیشگیری در واقع تغییر سبک زندگی، کار و حضور اجتماعی افراد، تغییر ساعات فعالیت روزانه، محل‌های رفت و آمد، صرف‌نظر کردن آنان از برخی علاقه‌ها و آرزوها را می‌طلبد. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۹۰).

بزهکاری شغلی، ماحصل انگیزه‌ای است که از تعامل بین تمایل فردی و وضعیت جرم منتج می‌شود. بنابراین تدابیر پیشگیری از جرم که متوجه اثرگذاری بر یکی از دو شق تمایل فردی به ارتکاب جرم و وقوع وضعیت‌های جرم زاست را در مورد این دسته از جرائم می‌توان اعمال کرد. به نظر می‌رسد بر هم زدن تمایل فرد به ارتکاب جرم و به تبع آن وضعیت جرم که از آن به پیشگیری وضعی یاد می‌شود، مهم‌ترین راهکار پیشگیری از جرائم شغلی باشد. با توجه به قدرت سازگاری مجرمان اداری با جامعه، اعتماد به نفس بالا و عدم تأثیر پیشگیری اجتماعی جهت جلوگیری از جرم، پیشگیری وضعی در اولویت قرار می‌گیرد. این رویکرد ما را به تمرکز بر موقعیت‌های خاصی که در آن فرصت‌های جرم فراهم است، رهنمون می‌شود. در ذیل به نمونه‌هایی از پیشگیری وضعی در محیط شغلی اشاره می‌گردد:

نظارت رسمی

مدیران به عنوان نمایندگان سازمان نزدیک‌ترین اشخاص به کارکنان و واقف به خلاءها و نواقص موجود در سازمان هستند. اگر وظیفه خود را که همان اعمال نظارت و کنترل همه جانبه، بر مجموعه تحت امر است به خوبی انجام ندهند، موجب سوءاستفاده دیگران از موقعیت آن‌ها شده و این خود عامل مؤثری در وقوع جرائم و مفاسد است. نظارت را می‌توان به مجموعه سیاست‌ها، مراقبت‌ها و عملکردهای مدیران اطلاق کرد که به منظور مقایسه فعالیت‌ها با اصول مدون به کار می‌رود. همچنین اعمال اصلاحات لازم در جهت کاهش انحرافات احتمالی از اهداف تعیین شده صورت می‌پذیرد ارزیابی اگر چه به مفهوم نظارت نزدیک است، به طور دقیق‌تر می‌توان آن را به فرآیندهایی اطلاق کرد که روش عملکرد مدیریت را از خوب به بد درجه بندی می‌کند و در نهایت به تصمیم‌گیری مدیران عالی رتبه نسبت به اوضاع و احوال کلی مدیران و کارکنان تحت مدیریت خود منجر می‌شود. این تصمیمات ممکن است شامل بهبود عملکرد مدیران و کارکنان موجود و یا تعویض یا تنبیه آنان باشد (الوانی، ۱۳۸۰). در این خصوص بند الف ماده ۲ دستورالعمل نحوه مقابله با ترک وظایف قانونی مدیران و کارمندان و پیشگیری از آن مورخ ۱۳۹۹/۸/۵، به نظارت رسمی و به هنگام سازمان اشاره نموده است. با استفاده از نظارت رسمی و به تبع آن اطلاع‌رسانی و ارائه گزارش می‌توان گام مؤثری در کاهش بزهکاری شغلی برداشت.

نصب دوربین و کنترل محیط کاری

به نظر کلارک و کرنیش^۱؛ بر اساس تحلیل اقتصادی جرم، ارتکاب جرم بیشتر برای جلب منفعت آن از نوع مادی است. در این صورت مرتکب ضمن جلب منفعت سعی می‌کند از ضررهای ناشی از آن (خطر شناسایی و دستگیری، آبروریزی و مجازات) احتراز کند. بنابراین وقتی فردی قصد ارتکاب جرمی را دارد، دو عامل برای او تعیین‌کننده است محاسبه و تضمین سود حاصل از ارتکاب جرم و احتراز از خطرات و پیامدهای زیانبار آن. ارتکاب جرم از این منظر یک انتخاب سنجیده و حساب شده و در نتیجه قابل پیش‌بینی خواهد

^۱ -Clarke & Cornish

بود که می‌توان با درک صحیح نحوه شکل‌گیری و اجرای آن وارد عمل شده و از فعلیت یافتن آن جلوگیری کرد (صفاری، ۱۳۸۰).

به نظر آنان هرچه زحمت ارتکاب جرم کمتر باشد، عده بیشتری از بزهکاران اقدام به ارتکاب جرم خواهند کرد. بر عکس هر چه زحمت بزهکاری و تلاش لازم برای دسترسی به آماج جرم بالاتر برود، افراد بیشتری از ارتکاب جرم منصرف خواهند شد. بنابراین با افزایش خطرهای ملموس و قابل پیش‌بینی جرم، افراد کمتری رغبت به ارتکاب جرم خواهند داشت. (وروایی، رنجبر، ۱۳۹۴).

لذا به نظر می‌رسد یکی از مزایای بسیار مهم نصب دوربین، بازدارندگی آن‌ها است، چرا که این دوربین‌های هوشمند فرصت ارتکاب جرم را از مجرم می‌گیرد. این اقدام قطعاً در پیشگیری از ارتکاب جرم مؤثر می‌باشد. این پیشگیری موجب می‌شود تا هزینه ارتکاب جرم افزایش یافته و فرد احساس خطر کند و از حاشیه امنی که برای خود ایجاد کرده است مطمئن نباشد و در نتیجه از ارتکاب جرم منصرف نماید. بنابراین کاهش فرصت و موقعیت جرم‌زا برای ارتکاب جرم، حفظ امنیت افراد در محیط کار، بهبود راندمان کاری کارکنان، جلوگیری از سوءرفتار، رعایت قوانین، ... از جمله اهداف و کاربردهای فراوان نصب دوربین در محیط‌های کاری است.

گزارش جرائم

یکی از مهم‌ترین عواملی که می‌تواند نقش اساسی در جهت‌ناامن کردن فضا برای ارتکاب جرائم شغلی زنان داشته باشد، تقویت سازوکارهای گزارش‌دهی است. در این شیوه، از افراد حوزه‌های خاص و یا تمامی مردم خواسته می‌شود تا در صورت مواجهه با عملی که نقض قانون محسوب می‌شود آن را به مقامات صلاحیت‌دار گزارش دهند. از اینرو مجرمان احتمالی همواره خود را در معرض شناسایی و گزارش می‌بینند، زیرا ممکن است هر یک از مردمی که در محیط شغلی با وی در ارتباط است اقدام به افشای ماهیت اعمال وی نماید. (الله وردی، ۱۴۰۰).

قانون مجازات اسلامی در ماده ۶۰۶ به این مطلب پرداخته و روسا و مدیران و مسئولین ادارات را موظف نموده تا در صورت برخورد با جرائم اختلاس، ارتشا و... نسبت به گزارش‌دهی آن به مقامات صلاحیت‌دار قضایی و اداری اقدام کنند. همچنین ماده ۳ آیین‌نامه پیشگیری و مبارزه با رشوه در دستگاه‌های اجرایی مصوب ۱۳۸۰ کارمندان را موظف کرده است تا در صورت اطلاع از پیشنهاد رشوه، به مقامات مافوق خود یا هیات‌های رسیدگی به تخلفات گزارش نمایند. ماده ۱۳ قانون ارتقای سلامت اداری مصوب ۱۳۹۰ و تبصره آن نیز به مسئولیت روسا و مدیران به گزارش جرائم اشاره نموده‌اند. کنوانسیون مریدا نیز به عنوان یک کنوانسیون جهانی با مقبولیت بالا به این سازوکار توجه داشته است و کشورهای عضو را ملزم به رعایت این نکته اساسی در مقابله با مفاسد مالی دانسته است. بند ۴ از ماده ۸ این کنوانسیون بیان می‌دارد: «هر کشور عضو، طبق اصول اساسی قانون داخلی خود، برقراری اقدامات و نظام‌هایی را جهت تسهیل گزارش‌دهی فساد به مراجع مربوط توسط مقامات دولتی در موقعی که به چنین اعمالی در اجرای وظایف خود برخورد می‌نمایند، مورد بررسی قرار خواهد داد». لازم به ذکر است که دولت جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۷ به این کنوانسیون ملحق شده است (اسدی، ۱۴۰۰).

ممانعت از اشتغال کاذب و ایجاد اشتغال

بند ۸ ماده ۲۱ لایحه صیانت، کرامت و تأمین زنان در برابر خشونت شهریور ۹۸، ایجاد اشتغال برای بانوان نیازمند زندانی، پس از آزادی، در راستای بازاجتماعی کردن و پیشگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی از آنان را یکی از راه‌های جلوگیری از بزهکاری آنان دانسته است. همانگونه که بیان شد بسیاری از زنان در مشاغل کاذب فعالیت دارند. در بسیاری از برنامه‌های اصلاح و بازپروری بزهکاران، ایجاد فرصت اشتغال و کمک به کارایی بزهکاران، از اقدام‌های اصلی است که با هدف کاهش تکرار جرم صورت می‌گیرد. فرض بر این است که اگر به بزهکاران کمک شود تا کارمناسب پیدا کنند، هر روز سر وقت در محل کار خود حاضر می‌شوند و اهمیت نقش مقام بالا دست خود را درک می‌کنند و با آن کنار می‌آیند و سایر کارهایی که لازمه شغل آنان است را نیز به خوبی انجام می‌دهند. برای رفع مساله اشتغال کاذب به نظر می‌رسد راهکارهایی از جمله تمرکز بر آموزش و مهارت‌های اشتغال، توسعه مراکز فنی و حرفه‌ای، ترویج فرهنگ کارآفرینی، استفاده از توانمندی‌های بالقوه افراد، تقویت بنگاه‌ها برای پذیرش کارجویان، حمایت از کارآفرینان و رفع موانع موجود، حمایت از بخش کشاورزی جهت جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها، جذب مشارکت خصوصی جهت توسعه اقتصاد روستاها و تشویق به بازگشت افراد به روستاها و شهرهای کوچک، افزایش کنترل و نظارت بر مشاغل کاذب مثمر ثمر باشد. با توجه به اینکه افزایش نرخ بیکاری و کاهش فرصت‌های شغلی رسمی، مهم‌ترین عامل افزایش شغل‌های کاذب در جامعه است، لذا با اتخاذ تدابیر لازم می‌توان نسبت به کاهش نرخ بیکاری و کاهش مشاغل کاذب اقدام نمود، تا زمینه استفاده از نیروی انسانی فعال موجود در کشور در جهت توسعه و پیشرفت کشور فراهم شود.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف تبیین بزهکاری زنان در محیط شغلی در پرتو آموزه‌های جرم‌شناسی و مقررات کیفری انجام شد. یافته‌های تحقیق نشان داد که، دنیای امروز شاهد روند رو به رشد مشارکت زنان در امور اجتماعی می‌باشد. زنان وارد بازار کار شده و دوشادوش مردان در فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، و فرهنگی مشارکت می‌کنند و به همین نسبت جمعیت بزهکاری و بزه دیدگی زنان شاغل نیز گسترش یافته است. پژوهش‌های متعدد حاکی از آن است که عوامل مختلفی نظیر عوامل اجتماعی، اقتصادی، محیطی و ... در کنار هم باعث می‌شوند که بزهکاری به منصف ظهور برسد. از جمله این عوامل می‌توان به فقر مالی و شرایط نابسامان اقتصادی، بی سرپرستی یا بدسرپرستی، تنوع طلبی و زیاده خواهی، محیط‌های مستعد ارتکاب جرم و آشنایی با اشخاص منحرف اشاره نمود. که این عوامل به تنهایی یا مجموعاً موجب بروز بزهکاری در زنان شاغل شده است. این بزهکاری ممکن است مالی یا غیرمالی باشد. یافته‌های مربوط به عوامل بزهکاری زنان همسو با مطالعه احمدی (۱۳۸۴) و موسی نژاد (۱۳۸۹) است. تجربه نشان داده است که موثرترین شیوه مبارزه با بزهکاری در محیط کار، پیشگیری از آن است. در ایران قانون پیشگیری از وقوع جرم مصوب ۱۳۹۴ در بند ۳ و ۴ و ۵ ماده ۳ به تصویب برنامه‌های کلان برای گسترش فرهنگ، ایجاد زمینه‌های مشارکت مردم و نهادهای دولتی و غیردولتی در امر پیشگیری از وقوع جرم و حمایت از آن‌ها و اتخاذ سیاست در جهت حمایت از بزه‌دیدگان اشاره نموده است. همچنین لایحه صیانت، کرامت و تأمین امنیت زنان شهریور ۹۸ نیز راهکارهایی را برای پیشگیری از بزهکاری و بزه دیدگی زنان شاغل ارائه نموده است. ولی متأسفانه قانون خاصی که بخواهد از زنان در محیط کار در مقابل آزارهای جنسی کار فرما و همکاران مرد حمایت کند، تدوین نشده است. یافته‌های مربوط به شیوه‌های پیشگیری از بزهکاری زنان همسو با مطالعه

پورپهلوان (۱۳۹۶) و مدیر و چوپانی (۱۳۸۹) است. در زمینه پیشگیری از بزهکاری زنان شاغل به نظر می‌رسد اقداماتی چون:

۱- آموزش اخلاق حرفه‌ای به کارکنان اداری و مدیران، ایجاد عدالت نسبی در پرداخت‌ها بین کارکنان و مدیران، تأمین مالی زنان شاغل کم درآمد و رسیدگی ویژه به آنان، گزارش جرائم، نصب دوربین و نظارت رسمی از جمله اقدامات پیشگیرانه مؤثر از وقوع بزهکاری شغلی می‌باشد.

۲- همچنین نظر به اشتغال زنان در بعضی مشاغل کاذب اقداماتی چون توسعه مشاغل خانگی، توانمندی و گسترش توان زنان بزهکار در جهت خود اشتغالی، ایجاد صندوق‌های حمایتی ویژه زنان بزهکار، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید متناسب با روحیات بانوان مؤثر باشد.

در راستای نتایج تحقیق می‌توان پیشنهادهایی به قرار زیر مطرح نمود:

- پیشنهاد می‌گردد دانشجویان و دیگر محققان با توجه به جایگاه زنان در بحث اشتغال و امکان ارتکاب جرم، تمرکز بیشتری در این رابطه داشته باشند تا بتوان به شناخت عوامل مؤثر بر وقوع جرم، در امر پیشگیری موفق عمل نمود.

- همچنین پیشنهاد می‌گردد با بهره‌گیری از تدابیر مختلف پیشگیری و شناسایی کانون‌ها و افراد در معرض ارتکاب جرم، از ارتکاب جرایم از سوی زنان جلوگیری به عمل آورد.

اما در انجام این تحقیق محدودیت‌های مختلفی از جمله عدم همکاری سازمان‌ها و ارگان‌ها در جهت ارائه آمار و ارقام مرتبط با موضوع، همچنین عدم همکاری زنان شاغل در راستای معرفی عوامل و بسترهای مؤثر بر ارتکاب جرم.

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان این پژوهش در طراحی، مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، گردآوری داده‌ها، پیش‌نویس، ویراستاری و نهایی سازی نقش یکسانی داشتند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

منابع

ابراهیمی، زهرا (۱۳۹۹). بررسی علل و انگیزه اعتیاد و ارتکاب جرم در میان زنان (مطالعه موردی شهرکرد). پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد. احمدی، احمد (۱۳۸۴). روانشناسی نوجوانان و جوانان. تهران: نشر مشعل. اردبیلی، محمد علی (۱۳۹۳). حقوق جزای عمومی. تهران: نشر میزان. اسدی، علی اکبر (۱۳۹۹). پیشگیری و مبارزه با اعمال نفوذ بر افراد ذی سمت از دیدگاه حقوق مالی اقتصادی. پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد الکترونیکی.

پورپهلوانی، جويا (۱۳۹۶). علل بزهکاری زنان و راه‌های پیشگیری از آن. اولین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین ایران و جهان در روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی.

دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۸)، لغت نامه. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

رجبی محسن، مسعود غلامحسین، شکرچی زاده محسن (۱۴۰۰). جرم جعل در قانون ثبت اسناد و املاک و ارزیابی رویکرد سیاست جنایی تقنینی ایران در قبال آن، مجله حقوق پزشکی، ویژه نوآوری حقوقی، ۱(۱۵): ۳۶۱-۳۷۹.

رستمی تبریزی، لمیا (۱۳۸۸). درآمدی بر رویکرد جنسیتی جرم‌شناسی. مجله تحقیقات حقوقی، ۱(۵۰): ۲۷۹-۳۱۷.

ستوده، آیت‌الله (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات آوای نور.

سلیمی، علی و داوری، محمد (۱۳۹۴). جامعه‌شناسی کجروی. قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.

شامبیاتی، هوشنگ (۱۳۹۹). حقوق جزای اختصاصی. تهران: مجد.

صفاری، علی (۱۳۹۹). مبانی نظری پیشگیری از وقوع جرم، مجله تحقیقات حقوقی، ۴(۳۳): ۲۶۷-۳۲۲.

عمید، حسن (۱۳۶۳). فرهنگ فارسی. تهران: امیرکبیر.

فلاحیان، فاطمه زهرا؛ اسماعیلی، مهدی و حاجی‌تبار، حسن (۱۳۹۹). اثر پذیری زنان بزهکار از شرایط محیطی در تحقق جرائم علیه تمامیت معنوی، دوفصلنامه علمی فقه و حقوق خانواده دانشگاه امام صادق خواهان، ۲۵(۷۳): ۲۶-۵.

کی‌نیا، مهدی (۱۳۸۸). مبانی جرم‌شناسی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

گسن، ریموند (۱۳۷۶). روابط میان پیشگیری وضعی و کنترل جرم، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی، ۱(۲۰): ۶۲۰-۲۶۲۸.

گسن، موریس (۱۳۸۷). اصول جرم‌شناسی. ترجمه میر روح‌الله صدیق. تهران، مؤسسه انتشارات دادگستر.

گلدوزیان، ایرج (۱۴۰۰). محشای قانون مجازات اسلامی، تهران: مجد.

گیدنز، آنتونی (۱۳۹۲)، جامعه‌شناسی، مترجم منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.

الله‌وردی، فرهاد (۱۴۰۰). کلاهبرداری و جرائم در حکم کلاهبرداری. تهران: انتشارات دادبخش.

مدیر، لیلا و چوپانی، محسن (۱۳۸۹). پیشگیری اجتماعی از جرایم زنان و دختران (با تأکید بر نقش تعاملی پلیس زن در آن). فصلنامه پلیس زن، ۴(۱۳): ۱۰۱-۱۳۱.

معظمی، شهلا (۱۳۹۰). علوم جنایی، (مجموعه مقالات)، بررسی جرم‌شناختی جرائم زنان. تهران: سمت

مک‌کنزی، دوریس لیتون (۱۳۹۴). پیشگیری از تکرار جرم (دانشنامه پیشگیری از جرم آکسفورد). مترجمان، یاسمن خواجه‌نوری، امیر حسین نیازپور، تهران: نشر میزان.

موسی‌نژاد، علی (۱۳۸۹). بررسی عوامل اجتماعی موثر بر گرایش پسران نوجوان و جوان زندان اصفهان به مواد مخدر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان.

میرحسینی، زهرا (۱۳۹۵). پدیدارشناسی زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۲(۸): ۱۱۳-۱۴۷.

میرخلیلی، سید محمود (۱۳۹۴). تقریرات درس جرم‌شناسی نظری، دانشکده حقوق دانشگاه تهران-پردیس فارابی، نیمسال اول ۱۳۹۳-۱۳۹۴.

میرخلیلی سید محمود؛ عسگری مروت، علی و بهرامی، مجتبی (۱۳۹۹). نقش عدالت سازمانی در پیشگیری از فساد اداری، پژوهشنامه حقوق کیفری، ۱۱(۱): ۲۷۵-۲۹۶.

میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۹۳). جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی ۳، تهران: نشر میزان.

میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۸۵). جرائم علیه اموال و مالکیت. تهران: نشر میزان.

- میرمحمدصادقی، حسین. (۱۳۹۳). جرائم علیه اشخاص ۱، تهران: نشر میزان.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۷۸). پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی، مجله تحقیقات حقوقی. ۲(۲۵): ۱۴۹-۱۲۹.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۸۳). زن در جرم‌شناسی و حقوق کیفری، مجموعه مقاله‌ها، نتایج کارگروه‌ها و اسناد، نخستین همایش بین‌المللی زن و حقوق کیفری، تهران: نشر سلسبیل.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۹۰). پیشگیری عادلانه از جرم، علوم جنایی (مجموعه مقالات). تهران، انتشارات سمت.
- الوانی، سید مهدی. (۱۳۸۰). ویژگی‌های نظام کارآمد نظارتی، مجموعه مقالات دومین همایش علمی و پژوهشی نظارت و بازرسی در کشور. سازمان بازرسی کل کشور.
- وروایی اکبر، رنجبر نینا. (۱۳۹۴). مؤلفه پیشگیری وضعی از وقوع قتل عمد، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی. ۱۰(۳): ۷۹-۱۰۰.
- ویلیامز، فرانک پی، مک شین. ماری لین. (۱۳۸۳). نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه دکتر حمیدرضا ملک محمدی، تهران: نشر میزان.

Women's delinquency in work environments in the light of criminological teachings and criminal regulations

Nasrin. Mahmoudi¹, Mohammadebrahim. Shams Natari^{2*} & Seyed Mahmoud. Mirkhalili³

Abstract

Aim: The present study was conducted with the aim of explaining the delinquency of women in the workplace in the light of criminology teachings and criminal regulations. **Method:** The current research method was library and descriptive-analytical. **Results:** Committing crime and wrongdoing is not specific to a certain social stratum or gender. Men or women in different economic and social positions find opportunities for wrongdoing in different ways. Unbalanced increase in population and its unbalanced distribution, economic crises, increase in unemployment, mass migrations, marginalization in big cities, ethnic strife and increase in crime are among the issues that have attracted the attention of many experts on social issues. **Conclusion:** Women's delinquency is a very complex social phenomenon that is seen in different ways in different social environments. The definition of delinquent and delinquent behavior in any society is determined by the legal laws and social norms of that society. Although in most societies, delinquency is defined as a behavior that can be punished by the law, but the legal concept is not enough to explain it. Women's delinquency, in the sense of a variable number of acts committed against legal provisions, which can have different natures, is a common aspect of all human societies. Regardless of the nature of the dispute, these actions are almost always defined and predicted by law. One of the areas of women's delinquency is the work environment, and due to its consequences, there is a need to take measures to prevent actions that can be prevented from committing crimes in the field of women's employment by taking advantage of situational and social prevention.

Keywords: *delinquency, women, employment, prevention.*

---

1 PhD student in criminal law and criminology, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran

2 Associate Professor of Criminal Law and Criminology, University of Tehran, Iran
Email: eshams@ut.ac.ir

3 Associate Professor of Criminal Law and Criminology, Farabi Campus, University of Tehran, Tehran, Iran